

Ceviri

MESLEK GAZETESİ'NİN GÖZÜYLE CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA TÜRK DOKTORLUĞU VE TIP FAKÜLTESİ

Sabahattin ÖZEL*

TÜRK DOKTORLUĞU

Ülkemizin demokrat doktorlara ihtiyacı vardır. Oysa doktorlarımız bireysel ve mesleki çıkarlarını uzlaştıramamaktadırlar. Bugün mesleğe dahil doktorları birkaç sınıfa ayırmak olasıdır.

- 1- Tıp Fakültesi'nin kuruntulu ve bilimsel otoritesi altında geçinenler.
- 2- Tıp Fakültesi dışında ve çoğunlukla kent hastanelerinde çalışarak belirli bir nüfuz ve ün kazanabilmiş uzmanlar.
- 3- Kentin çeşitli köşelerine dağılmış, mahallelerde hekimlik yapmakla meşgul mahalle doktorları.
- 4- Çeşitli vasıtalarla ve her köşede kendilerine reklam yaparak geçinen doktorlar.
- 5- Devlet memuriyetine giren, çoğunlukla Anadolu'ya dağılmış doktorlar.

Bunların her birinin kendilerine özgü dünyaları ve şartları vardır. Toplum içinde aynı görevi yapmalarına, geçimlerini aynı meslekten sağlamalarına karşın grup mensupları birbirleriyle hiç ilgileri olmayan, birbirine hiç uymayan yönlerde faaldirler.

Başta fakülte profesörlerinin resmi mevkilerinden aldıkları güçle, bütün piyasaya gerilmiş kartal kanatları vardır. Ülkemizde bu mesleğin vaat edebileceği en yüksek ünü elde etmiş olan bu kişiler için ilk hedef, mümkün olduğu derecede fazla müşteri çekmektir. Halk için onların bilimi bir Çin Seddi'yle çevrilmiş gibidir. Çünkü onların kabul edecekleri her vizite için en az

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

iki ile üç lira, hastanın olduğu yere gitmeleri için de en az 15 lira gerekir. Bu para ülkenin mevcut ekonomik koşullarına göre oldukça önemli bir miktar oluşturmaktadır. Ortalama bir hesaba göre, bu doktor ücretini gelir ve akar sahibi kimselerle, tüccarlar ödeyebilir. Dolayısıyla bu doktorlar ancak büyük kentlerin, hatta yalnız İstanbul'un para aristokrasisi için çalışmaktadırlar.

Büyük kentlerde halkın önemli bir kesimini tedavi edenler, kentin çeşitli kısımlarına dağılmış olan mahalle doktorlarıdır. Bunlar muhtelif derecelerde, fırsatına göre bir ile iki lira ücretle hasta evine giderler. Belirli bir uzmanlık çerçevesinde çalışmaktan çok, genel hastalıklarla meşgul olurlar. Müşterilerini çoğu kez ağızdan ağıza dolaşan, tavsiyelerle güçlenen sınırlı bir ün sayesinde memnun etmeye çalışırlar.

İstanbul doktorları arasında en fazla dikkati çeken, kendilerini çeşitli reklamlarla tanıtmaya çalışan, ancak bu şekilde tatminkar bir piyasa edinen uzman doktorlardır. Bunların çoğunluğu kentin belirli kısımlarında yoğunlaşmış gibidir. Örneğin Sirkeci civarında geniş tabelaları, pencerelerinin önündeki afişleri, gazetelere verdikleri dünyada görülmemiş ilanlarıyla çoğunluğu Rum ve Ermeni olan doktorlar dikkati çekmektedir. Bunlar en uygun ücret, en seri ve kesin yöntemlerle tedavi gibi kendilerini abartılı bir şekilde överler. Çoğunlukla kendilerine hasta getirecek komisyoncuları bulunmaktadır. Komisyoncuların görevi Anadolu'dan gelerek Sirkeci'deki otellere yerleşen hastaları, kendi doktorlarına yönlendirmektir. Sirkeci'deki otel sahipleri, bu alışverişin en yakın tanıklarıdır. Gazetelerdeki çeşitli vaatleri, çeşitli reklamları okuyarak Anadolu'dan gelen hastalar Sirkeci'de bu şekilde ikinci bir süzgeçten geçerler. Uygur hiçbir ülkede doktorların bu şekilde avlayıcı reklamlarına izin verilmezken, bizde bu Rum ve Ermeni adetleri piyasaya yeni giren bazı Türk doktorlarına da bulaşma eğilimindedir.

Devlet memuriyetiyle Anadolu'ya dağılan doktorlara gelince, Anadolu'da doktorluk çok özel ve dikkate değer bir sürü maceralarla dopdoludur. Ülkenin sağlık meselesini en büyük dert görenler, Anadolu'da doktorluk meselesini dikkatle öğrenmeye mecburdur.

Anadolu'da Yunan Doktorları:

Tıbbiye'nin ülke için yeterli doktor yetiştirme görevini bugünkü gücüyle yerine getiremediği devirlerde, Türkiye'de dikkate şayan bir olay cereyan etmişti. Bu olay o zamanlar işbaşındakilerin, özellikle Tıp Fakültesi'nin dikkatini çekmeksizin sessiz sedasız geliştirilmişti.

Atina Tıp Fakültesi, öğrencilerine beşer ve üçer yıllık olmak üzere iki farklı program uyguluyordu. Yunanistan'da doktorluk yapacak olanlar beş yıllık programa tabi oluyorlardı. Üç yıllık programlara girenler, Türkiye'de hekimlik yapmak ve aynı zamanda siyasi bir misyonla çalışmak üzere eğitiliyorlardı. Gerçekte bu sistem uzun süre devam etmiş, yüzlerce Yunan genci üç yılda öğrenebildikleriyle Türkiye'ye girerek Tıp Fakültesi'nde zayıf bir sınavdan geçmek suretiyle doktorluk yapma yetkisini kazanmışlardı. Bu imkanı da o zaman Tıp Fakültesinde görev yapan çok sayıdaki Rum hocalar sayesinde elde etmişlerdi. Bir süre geçince bütün sermayesi sivri bir sakal, burnunun üstündeki bir gözlük, ellerindeki çantalarından ibaret olan bu gençler kendilerini daha büyük kentlere götürecektir maddi imkanlara kavuşuyorlardı. Daha sonra sıra 35-40 yaşlarında Avrupa'da eğitim almaya geliyordu. Avrupa'dan döndükten sonra da İstanbul'da Türk meslektaşlarıyla kuvvetle rekabet edebiliyorlardı.

Aynı Yunanlılar şimdilerde bu yöntemi Mısır'da uyguluyorlardı. Türk gençleri mezuniyetten sonra ne yapıyorlardı. Geçen yıl kabul edilen doktora mecburi hizmet yasasından önce, üç seçenekleri bulunuyordu. Ellerinde bir muayenehane açmaya yetecek sermayeleri varsa, o zaman İstanbul veya herhangi bir il merkezinde muayenehane açabiliyorlardı. Ancak bu yolda hareket edenler çok sınırlı bir sayıdaydı. Çoğunluk devlet memuriyetini seçerek Anadolu'ya gidiyordu. Üçüncü seçenek İstanbul'da tıbbın en çok arzu edilen alanında uzmanlık eğitimi almak üzere fakültede veya şehir hastanelerinde asistan olabilmektir. Bu en çok istenen seçenek olduğundan, genç mezunlar bunun için bin bir türlü yola başvuruyorlardı. Ancak ne yazık ki bu konuda yetenek ve çalışkanlıktan çok, yakınlık ve iltimas geçerli oluyordu. Yine acıdır ki, bu gençler hocaları olan yaşlı ve ün sahibi doktorların üşacağı oluyordu.

Genç-İhtiyar Doktor Mücadelesi:

İhtiyar doktorlar gençleri önemsememeyi, gençler de hocaları yaşlı profesörlere güvenmemeyi doğal görüyorlardı. Bunun en belirgin örneği Etibba Muhadenet Cemiyeti (Doktorlar Dostluk Cemiyeti)'nin birkaç doktorun elinde kalması, örgütünü genişletmemesiydi. Genç doktorların cemiyete olan ilgisizlikleri, bir kısmının cemiyetin varlığından haberdar olmayışlarından, bir kısmının da eski hocalarının küçümseyici tavırlarına hedef olmak istemeyişlerindendi. Doktorluk günün şartlarında ekonomik rekabetin egemen olduğu bir meslekti.¹

¹ Meslek. 6 Ocak 1925.

TIP FAKÜLTESİ

Fakültenin Tarihi:

Yüzyıl önce Tıp Fakültesi ilk kurulduğu zaman eğitim ve öğrenimi Fransız profesörler yürütüyordu. Daha sonra derslerin Türkçeleştirilmesi güçlü bir akım haline geldi. Bunun için Türk profesörler yetiştirmek, öncelikle Türkçe tıp kitapları meydana getirebilecek bir bilim dili yaratmak gerekiyordu. Bu evre yoğun bir çalışma devresi olmuştur. Zamanın Avrupa'daki tıbbı dair en ileri eserlerinin Türkçeye çevrilmesine girişilmiştir. Bu yöndeki çalışmalar pek çok bireysel özverilerle gerçekleştirilmesine karşın, çalışmaları bilimsel bir faaliyet olarak kabul etmek olası değildi. Bu devrede uzun süre eğitim için tercümeyle yetinilmiştir. Bu bakımdan bu evreye, Avrupa bilgisinin temeli devresi denebilir. Devrin en temelleri Kırımlı Aziz Bey, Feyzi Paşa, Mazhar Paşa v.b. şahsiyetlerdir.

İkinci devre, özellikle öğrenimlerini Avrupa'da yaparak ülkeye dönen, fakülte içinde yenilikçi bir etken olmaya davet edilen kuşağın egemen olduğu bir devredir. Bu, öncesinin aksine tem bir tembelliğin hüküm sürdüğü bir aradır. Çünkü Avrupa'dan dönenlerin ilk işleri bilimi unutmak, bireysel refahları uğruna her türlü manevi düşkünlüğe katlanmaktır. Yaptıkları tek iş, mevkiilerinin verdiği yetkileri kullanarak daha fazla müşteri sağlamak ve para kazanmaya bakmak olmuştur.

Meşrutiyetin ilanı fakültede bir atılım hevesi uyandırmıştır. O zamana kadar yerlerinde rahat oturan kişiler, bu atılımın kahramanları olmak istiyorlardı. İlk karar olarak o zamana kadar ayrı kurumlar halinde bulunan askeri tıbbiyeyle, sivil tıbbiyeyi bir bilim yönetimi altına aldılar. Bu yeni oluşum içinde, yine yaratıcı unsur olarak aynı kişileri profesör görüyoruz. Ancak görünüşü kurtarmak adına bunlar, aralarına bir iki genç almayı ihmal etmemişlerdi.

Fakültede Kitap Kıtlığı:

Fakültenin sırf ad değiştirmekten ibaret olan üçüncü çalışma devresi 15 yıla yakın sürmüş, feci bir iflasla kapanmıştır. Her zaman olduğu gibi yine bilimsel faaliyetten eser olmamıştı. Kendi güçlerinin elverdiği ölçüde çalışan birkaç profesörün faaliyeti de, bu genel cehaletin içinde kaybolup gitmişti. Her taraftan şikayetler yükseliyor, profesörler öğrencilere bir şey öğretmemekle suçlanıyorlardı. Zavalı öğrenciler de kitapsız, kılavuzsuz ve dilsiz hocalarının mübarek ağızlarından dökülecek gerçekleri not defterlerine geçirmek için ancak

vakit bulabiliyorlardı. Ancak Tefvik Salim ve Süreyya Beyler gibi bir iki gayretli gençler kitaplar yayımlamakla beraber, bunlar da ihtiyacı karşılamaktan uzaktılar. Tercüme tenezzül etmeyen, fakat yazmaya da muktedir olmayan profesörlerin öğrencilerinden bekledikleri beceri, havadan nem kaparcasına ağızdan bilim öğrenmeleriydi. Birçok profesör ne bir kitap, ne de makale yayımlamışlardı. Asaf Derviş Paşa, Neşet Ömer Bey gibi kendilerini bilim sahibi gören profesörlerin ilk kitaplarını, Türk tıp dünyası ancak son aylarda görebilmiştir. Celal Muhtar Bey gibi profesörlerin henüz ne bir kitap, ne de bilimsel denilebilecek bir incelemesini kimse okumamıştır. Bazı dersler vardır ki, Türkçede bunlara ait tek bir kitap bulmak mümkün değildir. Buna örnek olarak dahiliye ve cildiye gösterilebilir. Kitapsızlık baskısı bazı öğrencileri tercüme yapmaya, arkadaşlarına yardım amacıyla bunları yayımlamaya zorlamıştır. Örneğin genel hastalıklara dair bugün öğrencilerin elinde bulunan tek kitabı, halen doktor olan Osman Nuri Bey öğrenciyken tercüme etmiş ve yayımlamıştır.

Fakültede doymuşluk ve gurur:

Birinci Dünya Savaşı sırasında çeşitli fakültelerde Alman profesörler görevlendirilirken, Tıp Fakültesi'ne de bu yönde ihtiyaçları olup olmadığı sorulduğunda; biz İstanbul Üniversitesi'nin en güçlü dalıyız. Avrupa fakülteleriyle eşitiz. Dolayısıyla bizim ihtiyacımız yok cevabı verilmişti.

Fakülte ve Gülhane:

Buna karşılık küçük, alçakgönüllü, fakat çalışkan bir kurum var ki, o da Gülhane'dir. Bunun nedeni de, burada gerçek Avrupalı birkaç profesörün çalışmış olmasıdır. Gerçi bu profesörler ikinci, üçüncü derecede adamlardı. Ancak onların bilim güçlerinden çok, meslek ahlakları vardı. Girdikleri kurumda geceyi gündüze katarak parlak bir bilimsel faaliyeti uyandırmışlardı. Tek bir örnek bile bunu kanıtlamak için yeterlidir. Türkiye'de frenginin durumu hakkındaki tüm bilgi, bundan 30 yıl önce Dering'in yaptığı çalışmalardan ibarettir.

Birinci Dünya Savaşıyla Birlikte:

Meşrutiyet yıllarının dağınık girişimleri sonuçsuz kalmıştı. Birinci Dünya Savaşı Tıp Fakültesini dağıtan bir etken olarak araya girdi. Öğretim üyesi kitlesi birden dağılmış, geride kalanlar da her şeyi yüzüstü bırakmışlardı. Bir kısmı politikayı seçmiş, fakültede biçimsel bir disiplin bile kalmamıştı. Doğrudan

öğrencilerin anlatımına göre, birinci sınıfa giren bir öğrencinin mezuniyetine kadar bir kez yüzünü görmediği profesörlere rastlanabiliyordu. Profesörler kongrelere, siyasi toplantılara katılmaktan derslere fırsat bulamıyorlardı. Derslerine önem vermeyen profesörler ameliyatlarına devam ediyor, derslerinden çok hastalarıyla uğraşıyorlardı. Örneğin Muhtar Bey'in fakülte başkanlığı zamanında ameliyatlarına devam edemeyen profesörlere kolaylık için İstanbul'da bir poliklinik açılması kararlaştırılmıştı. Ancak profesörler birkaç haftada tekrar eski huylarına dönmüşlerdi. 1924 yılında fakültede yaşlılar-gençler mücadelesi baş göstermiş, profesörler arasında karşıt iki kamp oluşmuştu. Yaşlı muhafazakarların başında Ziya Nuri Paşa, Celal İsmail Paşa, Mazhar Paşa (vefat etmiştir), Esat Paşa bulunuyorlardı. Genç yenilikçilerin başında ise Neşet Ömer, Tevfik Salim, Vasfi ve Nurettin Beyler geliyordu. İki kamp arasındaki gerginlik o noktaya varmıştı ki, profesörler öğrencilerin imdatlarına yetişmesini ister bir durum almışlardı. Yaşlılar daha çok askeri tıbbiye öğrencilerine, gençler ise sivil tıbbielilere dayanma ihtiyacını duymuşlardı. Bu durumda öğrenciler de karşı saflardaki yerlerini almışlardı.

Fakülte klinikleri arasında Ziya Nuri Paşa'nın en düzenli çalışanıydı. Haftada bir kez fakültenin içini kaynaştıran bir köşeydi. Gençler grubu fakülteyi tamamen ele geçirmişlerdi. Nitekim son iki yılda fakülte reisliğini yürüten Vasfi ve Nurettin Beyler gençler grubundandı. Tıbbiye ile ilgili olanların ortak kanısı, "Cumhuriyet Fakültesinin Hakiki Reisi Neşet Ömer Beydir". "Grande Reforme" deyiminin mucidi Neşet Ömer Bey'dir. Bu teorinin dayandığı fikir, fakültenin İstanbul'a nakledilmesidir. Yaşlılar buna karşı çıkmaktadırlar.

Mehmet Kamil, Bahri ve İsmet Beyler'in çıkardığı, yine Mazhar Osman Bey'in yıllardır düzenli olarak çıkardığı tıp mecmualarının bir değeri bulunmamaktadır. Japonların 40 yıllık kısa geçmişi olan tıp hayatına karşın, 15 tıp fakülteleri, çeşitli Avrupa dillerinde yayımlanan 35 tıp dergileri bulunmaktadır.²

² Meslek, 15 Aralık 1924.